

SOLIGION

Onderzoek naar religieus en levensbeschouwelijk
geïnspireerde solidariteit in de welvaartsstaat

Wat met wederkerigheid?

Over financieringsrelaties en andere vormen van
wederkerigheid tussen OCMW's en religieus
geïnspireerde solidariteitsinitiatieven

Rapport 3

Silke De Troyer

13/12/2024

Werken mee aan dit rapport

Prof. dr. Griet Roets, Prof. dr. Peter
Raeymaeckers, dr. Caroline Vandekinderen,
Dries Ver Elst

Dit rapport maakt onderdeel uit van het SOLIGION project, een onderzoek naar religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteit in de welvaartsstaat.

Dit project wordt gedragen door onderzoekers aan de Universiteit Antwerpen, UGent en KU Leuven, en verrijkt door de bijdrage van organisaties uit het Vlaamse middenveld.

Het onderzoek loopt tot eind september 2024 en wordt uitgevoerd met steun van de Vlaamse overheid (SBO-project S006621N).

Voor meer informatie over dit onderzoeksproject, check onze website:
www.soligion.be

Inhoudstafel

Inleiding	5
Complementariteit in de corporatistische welvaartsstaat	7
Financieringsrelaties tussen overheid en (religieus geïnspireerd) middenveld	9
Conceptueel kader	10
Relaties tussen religieuze middenveldorganisaties en lokale overheden.....	12
Financieringsdynamieken, -bronnen en middelen	18
Subsidies met convenanten en netwerken.....	18
Financiering via specifieke stadsdiensten (buiten het lokaal sociaal beleid)	21
Bovenlokale projectsubsidies	21
Professionele ondersteuning vanuit de lokale overheid	23
Ter beschikking stelling van locaties en materiële middelen	23
Financiering vanuit religieuze instellingen	24
Financiering vanuit (religieuze) giften	24
Spanningen	25
Ingewikkelde erkenningsstructuren	25
Bureaucratisering en verschillende verwachtingen	27
Kritische reflectie en aanbevelingen	29
Wederkerigheid.....	29
Financiële en materiële wederkerigheid	29
Andere vormen van wederkerigheid	32
Bureaucratische overheidsstructuur	34
Besluit	35
Bibliografie	38
Over de auteur	40
Gerelateerde publicaties.....	40

Inleiding

De fundamenteën van het Belgische sociale welvaartssysteem bestaan uit complementaire samenwerkingsverbanden. Hoewel we spreken over een welvaartsstaat, is die staat altijd afhankelijk geweest van niet-statelijke diensten en middenveldorganisaties die instaan voor de sociale bescherming van burgers. Deze actoren werken vaak samen met de overheid en dragen bij aan diverse aspecten van sociale hulpverlening zoals armoedebestrijding, jeugdhulp, psychisch welzijn en zorg. Het samenspel van deze hulpverleningsinitiatieven – zowel publieke als private, formele als informele – vormt de ruggengraat van het welvaartsregime in Vlaanderen.

Religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven zijn een belangrijk onderdeel van dat welvaartsregime. In deze initiatieven beroepen de initiatiefnemers zich expliciet op een particuliere levensbeschouwelijke traditie als motivatie om hulp te bieden aan anderen. Levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven komen in allerlei vormen en maten voor. Bij het ene initiatief staat religie erg centraal in de dagelijkse werking, bij het andere initiatief is de levensbeschouwelijke inspiratie (nog) nauwelijks merkbaar. Sommige initiatieven zijn heel nauw verbonden met een geloofsgemeenschap, andere staan er wat verder van af. Het ene initiatief is sterk geprofessionaliseerd, andere putten hun sterkte uit hun informele en flexibele karakter. Er zijn grootschalige solidariteitsinitiatieven die al lang bestaan, maar ook kleinschalige, soms vrij recent opgerichte verenigingen. Bij sommige initiatieven primeert de materiële hulp, anderen focussen vooral op het verlenen van immateriële of spirituele hulp.

In dit rapport gaan we dieper in op de relatie tussen het OCMW en (lokale) overheden enerzijds en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven anderzijds, en vragen we ons af in welke opzichten deze relatie wederkerig is.

Wederkerigheid, in deze specifieke relatie, gaat namelijk over de middelen en ondersteuning die voor deze religieuze solidariteitsinitiatieven ter beschikking gesteld worden vanuit overheden, als een tegemoetkoming voor de (hulpverlenings)rol die zij vervullen in het welvaartsregime. Deze wederkerigheid kan bovendien diverse facetten aannemen, van financiële en materiële middelen tot professionele ondersteuning, dewelke in dit rapport verder aan bod zullen komen.

Doorgedreven kwalitatief onderzoek, in de vorm van semi-gestructureerde diepte interviews met zowel actoren uit OCMW's als een diversiteit aan religieus geïnspireerde solidariteitsinitiatieven in Gent en Vilvoorde, vormde de basis om deze vragen in de diepte te onderzoeken, inzichten te formuleren en cases te belichten. Deze cases en bijhorende citaten, komende vanuit specifieke RLS'en, werden weliswaar telkens voorzien van een pseudoniem, gezien de gevoelige, beleidsgerelateerde inhoud. In dit rapport zullen we voornamelijk ook spreken over 'religieus geïnspireerde solidariteitsinitiatieven' of RLS'en, aangezien er amper levensbeschouwelijke, vrijzinnige initiatieven betrokken konden worden in het onderzoek en eveneens om de tekst voldoende vlot te houden.

Specifiek gaan we in dit rapport dieper in op de diverse facetten van wederkerigheid. We starten met een duiding van hoe complementariteit in de relatie tussen middenveldinitiatieven en de overheid een evoluerend begrip blijkt in onze corporatistische welvaartsstaat. Vervolgens belichten we diverse financieringsrelaties in deze welvaartsstaatscontext tussen overheden en religieuze solidariteitsinitiatieven aan de hand van zes categorieën en mogelijke posities, gelinkt aan diverse cases. Daaraan worden vervolgens nog diverse dynamieken gekoppeld die specifiek spelen in deze financieringsrelaties, net zoals welke middelen, financieringsstromen en ondersteuningsmogelijkheden er gehanteerd worden om als religieuze middenveldorganisatie voldoende financiële, materiële en immateriële middelen te bekomen. Deze financieringsrelaties en wederkerigheid tussen overheden en religieuze solidariteitsinitiatieven zijn bovendien niet vrij van spanningen en worden verderop ook besproken. Aan het eind van dit rapport wordt er tenslotte nog ruimte gemaakt om te reflecteren en daaraan nog een aantal aanbevelingen te koppelen, om uiteindelijk te eindigen met een besluit over de inzichten uit dit rapport.

Complementariteit in de corporatistische welvaartsstaat

Na Wereldoorlog II kreeg de Belgische corporatistische welvaartsstaat vorm. Kenmerkend voor dit type staat is het idee dat de economie best georganiseerd wordt volgens georganiseerde beroepsgroepen of corporaties. De georganiseerde werkgevers en werknemers gaan daarbij in dialoog om conflicten te vermijden of op te lossen. In dit maatschappijmodel werd steeds belang gehecht aan de betrokkenheid van diverse vertegenwoordigende **middenveldorganisaties** in het vormgeven van de publieke dienstverlening (Pauly et al., 2019).

Overheen de tijd ontstond in België dan ook een specifieke vorm van complementariteit tussen de (boven)lokale overheid en middenveldactoren: de verantwoordelijkheid voor het welzijn van de burgers werd gedeeld en verankerd in het lokaal welzijnsbeleid (De Corte et al., 2019). Een aantal religieus geïnspireerde organisaties werden daarbij vervolgens ook geïncorporeerd als gesubsidieerde uitvoerders.

Ook vandaag worden de OCMW's nog steeds verondersteld te zoeken naar een complementaire samenwerking met formele en informele actoren op hun grondgebied (De Corte et al., 2019), zo ook met religieus geïnspireerde middenveldactoren. Vandaag de dag is deze groep van informele actoren echter veel diverser geworden, ook naar religieuze identiteit toe, waardoor heel wat organisaties nog niet geïncorporeerd zijn in de historisch gegroeide invulling van complementariteit. Deze traditionele invulling van **complementariteit** omvat in deze relaties namelijk de samenwerking tussen twee of meerdere actoren, ter aanvulling en niet ter vervanging van elkaars diensten (Dahlberg, 2005).

Naast het opnemen van deze rol heeft het OCMW echter zelf ook het specifiek mandaat om het recht op maatschappelijke dienstverlening te realiseren, wat bovendien verankerd werd in de OCMW-wet van 1976 (De Wilde et al., 2016). Het OCMW staat borg voor het realiseren van dat recht en de bijhorende doelstelling om hulpvragers een leven te laten leiden dat beantwoordt aan de menselijke waardigheid. Bij het in de praktijk brengen van dit mandaat gaan OCMW's, in dit corporatistisch stelsel, vaak beroep doen op die samenwerking via potentiële complementariteit (of subsidiariteit) met middenveldactoren, zoals religieus geïnspireerde solidariteitsinitiatieven. Deze samenwerking vertaalt zich

bovendien veelvuldig in het opzetten van dooverwijsnetwerken en -processen (De Troyer, 2024a).

Uit een vorige rapport rond doorverwijsprocessen bleek echter dat de religieus geïnspireerde solidariteitsinitiatieven, in die samenwerking met het OCMW en het lokaal sociaal beleid, zelf ook diverse motieven en positioneringen nastreven in diverse lagen van de samenleving maar ook in de relatie tot de overheid en andere (religieuze) middenveldactoren (De Troyer, 2024a). Gaande van positie innemen in het bredere middenveld of de bredere maatschappij, een sterkere positie beogen in relatie tot het OCMW en lokaal bestuur om meer middelen te verkrijgen of net om een signaalfunctie te vervullen, tot het aantrekken van nieuwe hulpvragers via doorverwijzing. Deze motieven en de vaststelling dat het informele middenveld (religieus) diverser geworden is, toonden aan dat de religieuze en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven niet als een homogene groep gezien en benaderd mogen worden. Vandaar introduceren we de notie van '**gelaagde complementariteit**' waarbij de huidige opvatting over 'complementariteit' (samenwerking tussen twee of meerdere actoren, ter aanvulling en niet ter vervanging van elkaars diensten) wordt overstegen en er meer rekening wordt gehouden met de complexe gelaagdheid, en de diverse motieven en positioneringen. Net door deze RLS'en in een samenwerking niet als een homogene groep te behandelen maar als individuele actoren met eigen motieven en bijhorende noden, die zowel vanuit de organisaties als de hulpvragers komen, kan er vanuit de overheid een betere afstemming en wederkerigheid nagestreefd worden. Bij deze gelaagde complementariteit wordt complementariteit namelijk een te onderhandelen begrip, waar wederkerigheid aan verbonden wordt (De Troyer, 2024b).

Financieringsrelaties tussen overheid en (religieus geïnspireerd) middenveld

We bespraken zonet het belang dat sinds de tweede Wereldoorlog aan het middenveld wordt toegekend in de Belgische welvaartsstaat en de specifieke relatie tussen de overheid, het OCMW als uitvoerder van het specifiek mandaat, en datzelfde middenveld in de huidige corporatistische welvaartsstaat. Aangezien financieringsrelaties voornamelijk op overheidsniveau vastgelegd worden, en het OCMW hier deel van uitmaakt, zal de klemtoon voornamelijk op deze (lokale) overheid gelegd worden.

Maar hoe ziet die relatie tussen de overheid en middenveldactoren er nu concreet uit? Hoe beïnvloeden financieringsmechanismen deze relatie? En hoe uit zich dit concreet in de relatie tussen de overheid en het religieus geïnspireerde middenveld?

Recent onderzoek van De Corte en Verschuere (2014) biedt ons een conceptueel kader om de verschillende types van relaties overzichtelijk te maken. In dit conceptueel kader zijn 'nabijheid' en 'onafhankelijkheid' belangrijk. Het onderzoek van De Corte en Verschuere (2014) hanteerde hiervoor het theoretisch kader van **Kuhnle en Selle** (1990) die het belang van 'nabijheid' en 'onafhankelijkheid' introduceerden in de onderlinge relatie tussen overheden en het middenveld en hieraan vier types en mogelijke posities (in die relatie) koppelden.

In ons onderzoek en in dit rapport starten we dan ook vanuit dit origineel theoretisch kader maar baseren we ons voornamelijk op de recentere typologie van De Corte en Verschuere (2024) die daar verder op gebouwd werd. We focussen hierbij vooral op de financieringsrelaties tussen de lokale overheid en het religieus geïnspireerde middenveld, gezien de corporatistische welvaartsstaat in België en het bijhorend belang van middenveldinitiatieven. Deze specifieke onderzoekscontext trachten we dan ook te linken aan die typologie van De Corte en Verschuere, door eigen cases te linken en te interpreteren aan de hand van de bijhorende types en mogelijke posities (in die onderlinge relatie). Hierbij trachten we eveneens nieuwe nuances te formuleren, specifiek gericht op/ vanuit de relatie tussen religieuze solidariteitsinitiatieven - als middenveldactoren - en de overheid. Maar eerst en vooral starten we met de gehanteerde theoretische kaders uit de doeken te doen.

Conceptueel kader

Kuhnle en Selle (1990) conceptualiseerden de relatie tussen de overheid en non-profitorganisaties aan de hand van twee dimensies: 'nabijheid' (in termen van contact) tussen beide actoren en 'onafhankelijkheid' (in termen van financiering en controle) van de non-profitorganisaties ten opzichte van de overheid.

De eerste dimensie '**nabijheid**' verwijst naar de omvang, de frequentie en de manier waarop communicatie tussen beide actoren plaatsvindt. Ook in de relatie tussen de overheid en religieus geïnspireerde solidariteitsinitiatieven is communicatie bepalend in de onderlinge doorverwijsrelatie, en in de mate waarin religieus geïnspireerde solidariteitsinitiatieven meer toegang of drempels ervaren tot de lokale overheid (De Troyer, 2024b). Tegelijk voegen Kuhnle en Selle hier nog een laag aan toe door te stellen dat 'nabijheid' niet noodzakelijk een sterke ideologische affiniteit met zich meebrengt. Nabijheid verwijst hierbij naar een context waarin de overheid bereid is om met elke actor samen te werken, waarbij wordt vermeden dat specifieke ideeën overmatig worden bevooroordeeld, wat een belangrijke nuance kan zijn binnen ons onderzoek over religieus geïnspireerde initiatieven.

De tweede dimensie '**onafhankelijkheid/autonomie**' heeft betrekking op financiën en controle, die de mate van afhankelijkheid of onafhankelijkheid van de non-profitorganisaties, en in dit geval de religieus geïnspireerde solidariteitsinitiatieven, ten aanzien van de overheid bepalen. Financieringsovereenkomsten zijn hierbij bepalend, zoals convenanten, projectaanvragen,... Dit bleek ook uit ons gevoerde onderzoek bij lokale religieus geïnspireerde solidariteitsinitiatieven. Tevens kwam het belang van 'controle' naar voor. Middenveldinitiatieven kunnen wel afhankelijk zijn van subsidies maar maar dat betekent niet dat ze allemaal te lijden hebben onder zware regelgeving en controle. In dat opzicht kunnen controle en financiering het best gezien worden als afzonderlijke maatstaven voor organisatorische (on)afhankelijkheid van de overheid (De Corte & Verschuere, 2014; Kuhnle & Selle, 1990; Henriksen 2007).

Wanneer deze dimensies gecombineerd worden, ontstaat er een typologie met verschillende positioneringen en types van relaties (Kuhnle en Selle, 1990 & De Corte en Verschuere, 2014) tussen de (vaak lokale) overheid en non-profitorganisaties zoals RLS'en. De eerste vier onderstaande **types** komen oorspronkelijk voort uit het onderzoek van

Kuhnle en Selle (1990), de daaropvolgende types werden door **De Corte en Verschuere (2014)** geïntroduceerd:

'Integrated dependence' betekent dat de organisatie sterk afhankelijk is van de overheid om voldoende middelen te verkrijgen of sterke controledruk ondervindt, terwijl ze ook nauwe contacten kan onderhouden met overheidsfunctionarissen.

'Separate dependence': hierbij is de organisatie nog steeds grotendeels afhankelijk van overheidsgelden (of heeft ze te maken met controlemaatregelen), maar onderhoudt ze geen nauwe contacten met overheidsfunctionarissen.

'Integrated autonomy': hierbij ontvangt de middenveldorganisatie geen significante financiële steun van de overheid of ondervindt het slechts een zwakke druk om verantwoording af te leggen, maar worden contacten met overheidsfunctionarissen alsnog onderhouden.

'Seperate autonomy': organisaties die niet afhankelijk zijn van de overheid in termen van financiering en controle, en geen contacten hebben met het lokale overheidsniveau.

'Integrated semi-autonomy': Dit betekent dat organisaties nauwe relaties en contacten ontwikkelen met lokale beleidsmakers, maar ook organisatorische tijd en moeite moeten besteden aan de omgang met andere overheidsniveaus die belangrijke financieringsbronnen zijn (meestal bijvoorbeeld de Vlaamse overheid).

'Semi-integrated autonomy': organisaties die zeer autonoom zijn ten opzichte van de lokale overheid, maar ontwikkelen toch relatief nauwe contacten met lokale politici of lokale besturen.

De Corte en Verschuere introduceerden naast 'Integrated semi-autonomy' en 'Semi-integrated autonomy' nog drie nieuwe types maar deze zouden ons te ver leiden, gezien de te grote theoretische afstand tot de praktijk: *"De andere drie posities in de typologie die werden toegevoegd in vergelijking met de oorspronkelijke typologie van Kuhnle en Selle - die we 'separate semi-autonomy', 'semi-integrated semi-autonomy' en 'semi-integrated dependence' noemen - zijn voornamelijk theoretisch, omdat we nauwelijks non-profit organisaties in deze posities waarnemen"* (De Corte & Verschuere, 2014).

Relaties tussen religieuze middenveldorganisaties en lokale overheden

Door de relatie tussen de overheid en non-profitorganisaties te conceptualiseren aan de hand van de dimensies '**nabijheid**' (in termen van **contact**) en '**onafhankelijkheid/autonomie**' (in termen van **financiering én controle**), werden diverse mogelijke relaties tussen beide actoren onderscheiden. Het onderzoek van De Corte en Verschuere (2014), in de specifieke Vlaamse context, kwam uiteindelijk tot negen types. In dit onderzoek over religieus geïnspireerde solidariteitsinitiatieven beperken we ons tot de zes meest relevante typologieën (overeenkomend met die van De Corte en Verschuere) om onze onderzochte cases, van specifiek religieus geïnspireerde solidariteitsinitiatieven in relatie tot de (boven)lokale overheid, qua financieringsrelaties aan te linken en verder op te bouwen. Dit kan hieronder alvast per type ontdekt worden, met een meer specifieke focus op cases in relatie tot de lokale overheid, gezien het corporatistisch stelsel in Vlaanderen en het vaak lokale karakter van de bevroegde RLS'en. Indien het een relatie betreft tot een bovenlokale overheid, zal dit specifiek benoemd worden.

Integrated dependence, met een sterke afhankelijkheid van de overheid en tegelijk een nauw contact, valt als type op te merken in de case van 'Franske'. Dit is een RLS, met een katholieke achtergrond, die in relatie tot de lokale overheid sterk afhankelijk is om voldoende middelen te verkrijgen en te maken heeft met een relatief sterke controledruk. Deze RLS ontvangt namelijk een groot deel van hun werkmiddelen uit subsidies vanuit de lokale overheid en een overkoepelend netwerk, dat ook deels gefinancierd wordt door de lokale overheid, op basis van een convenant. Dergelijke convenanten, waarin afspraken tussen de overheid met een of meer middenveldactoren worden vastgelegd, zijn niet vrij van controledruk en rapportering, al zeker niet wanneer hier subsidiëring aan gekoppeld wordt. Tegelijk zorgen deze aspecten van rapportering evenwel voor een nauw, rechtstreeks contact met de lokale overheidsmedewerkers en medewerkers van het netwerk, wat ook voor 'Franske' het geval is. Evenwel gaat in deze case en een context van convenanten, een nauw contact met de lokale overheid over een zakelijk contact, gelinkt aan het behalen van beleidsdoelen en het verkrijgen van subsidies.

“Dat is het convenant met het OCMW en de stad. Dat is een vijfjaarlijks convenant, (...) waarbij de raad van bestuur verklaart om kwalitatief te werken en dan opsomt wat de diensten allemaal moeten leveren. Ja, zo wordt er ook een jaarverslag opgemaakt. Wij dienen allemaal onze cijfers in, wij dienen allemaal onze bedenkingen in enzovoort, dan wordt daar gezamenlijk verslag van gemaakt. Als dat goedgekeurd wordt, krijg je eerst 90% van die middelen, als dat goedgekeurd wordt krijg je het jaar nadien 10%, dus dan krijg je de 100%” (Bestuurslid Franske).

Het is evenwel geen verrassing dat het een katholieke organisatie is die een nauw contact en een tegelijk sterke financiële afhankelijkheid onderhoudt met een lokaal bestuur. Traditioneel kent Vlaanderen een grote invloed van katholieke middenveldinitiatieven en daaraan gekoppelde subsidiering (De Troyer, 2024a). Dit legt evenwel geen claim dat de typologie ‘Integrated dependence’ enkel van toepassing zou zijn op katholieke initiatieven.

Separate dependence houdt in dat organisaties/ RLS’en een aanzienlijk bedrag aan inkomsten van (lokale) overheden (meer dan 50% van hun totale budget) combineren met een laag niveau van communicatie en contact met (lokale) beleidsmakers. Een dergelijke organisatie werd niet bevraagd of gevonden binnen dit kwalitatief onderzoek. Doorgaans worden subsidies met bijhorende convenanten en afspraken zodanig gekoppeld aan rapportering, bleek uit ons onderzoek, dat er wel een bepaalde mate van communicatie aan te pas komt, al zeker wanneer het gaat over grote budgetten.

Integrated autonomy. Organisaties/RLS’en die beperkte financiële banden hebben met de lokale overheid en daardoor niet te maken hebben met sterke controle of beperkte ondersteuning krijgen/aanvaarden, maar tegelijk wel nauwe contacten onderhouden met lokale beleidsmakers, zijn voornamelijk de RLS’en die een signaalfunctie nastreven, zo konden we opmaken uit onze bevraging.

Nauw hieraan verbonden is de typologie van **‘Semi-integrated autonomy’**, waarbij organisaties zeer autonoom zijn ten opzichte van de lokale overheid, maar tegelijk toch relatief nauwe contacten ontwikkelen met lokale politici of lokale besturen. Ook bij deze typologie komt de signaalfunctie naar boven. We zien het belang van de signaalfunctie dus in beide typologieën naar voren treden, aangezien het aangaan van nauwe banden (integrated autonomy) of relatief nauwe banden (semi-integrated autonomy) door RLS’en met lokale besturen en daar beperkte of zelfs geen middelen voor terug te krijgen, vaak wijzen op een onderliggend motief om een signaalfunctie te kunnen opnemen, zo bleek uit onze bevraging (De Troyer, 2024b).

De katholieke organisatie 'Ignatius' is hier een voorbeeld van. Naast het bieden van ondersteuning op vlak van huisvesting, trachten ze eveneens op (lokaal) beleidsniveau een verschil te maken door bevindingen uit de praktijk te signaleren en in gesprek te brengen: *"Samen met een andere organisatie hebben we destijds open gesprekken gehad (met de stad) over het vluchtelingenbeleid"* (Bestuurslid Ignatius) zonder hier structurele subsidies voor te ontvangen. Verschillende RLS'en gaan een - doorverwijs - relatie aan met overheidsinstellingen om deze signaalfunctie op te nemen, maar streven daar niet rechtstreeks evenredige subsidies voor na (De Troyer, 2024b).

Voorbeelden die onder de categorie 'semi-integrated autonomy' vallen zijn, binnen ons onderzoek, vaak gelinkt aan voorbeelden van 'integrated autonomy', wat ook opvalt bij Ignatius:

"We werken ook mee aan een project/publieke protestactie rond wonen omdat we ook politiek zo toch wel druk willen zetten omdat dat een gigantisch probleem aan het worden is. Het feit dat het onbetaalbaar wordt, dat er héél weinig woningen zijn en veel te weinig sociale woningen. (...) Maar eigenlijk neen, subsidies van de stad krijgen wij niet echt. (...) We zijn met twee bronnen van financiering gestart. Eén vanuit kloosters, en dan het tweede vanuit een onafhankelijke stichting en that's it. De rest zijn allemaal giften van particulieren" (Coördinator Ignatius).

Naast het opnemen van een signaalfunctie, geeft deze quote ook aan dat ze die beperkte financiële banden met de lokale overheid, wat eigen is aan de typologie van '*Integrated autonomy*', niet problematiseren. Hierin speelt hun religieuze inspiratie namelijk een rol. Vanuit de katholieke traditie, instituten en koepelorganisaties zijn er namelijk meerdere subsidiemogelijkheden om de eigen werking te laten draaien, zodat er doorgaans ook geen grote overheidssteun en overheidsinmening nodig is.

Dit aspect en motief over het opnemen van een signaalfunctie werd door dit onderzoek toegevoegd aan het bestaande kader van De Corte en Verschuere, gezien de relevantie ervan bij religieuze solidariteitsinitiatieven (De Troyer, 2024b). Tevens kunnen in de voorgaande casus en bijhorende citaten ook reeds noties van politisering gevonden worden, zoals: *"We werken ook mee aan een project/publieke protestactie rond wonen omdat we ook politiek zo toch wel druk willen zetten omdat dat een gigantisch probleem aan het worden is"* (coördinator Ignatius). Politisering duidt hier op *"praktijken die bijdragen tot het publieke meningsverschil over hoe we met elkaar willen en kunnen samenleven"* (Van Bouchaute & Vanderhulst, 2022). De positie van de - religieuze - middenveldorganisaties is hierin bijzonder, doordat ze zo dicht en soms midden in de leefwereld van de hulpvragers

staan en tegelijk, behorend tot deze typologieën (*Integrated autonomy* en *'Semi-integrated autonomy'*), een (relatief) nauwe relatie hebben met de lokale overheid. Bij deze categorieën gaat het evenwel voornamelijk over de relatie op het lokale niveau, maar de volgende categorie neemt ook de relatie tussen - religieuze - middenveldinitiatieven en bovenlokale overheden mee, waar politisering ook een belangrijke toegevoegde laag kan betekenen.

Integrated semi-autonomy. Move (Moslim-Organisatie voor Vooruitgang en Educatie) leunt erg aan bij dit type gezien de nauwe relaties en contacten met lokale beleidsmakers, maar tegelijk ook de organisatorische tijd en moeite om de omgang met andere overheidsniveaus, die belangrijke financieringsbronnen zijn (meestal bijvoorbeeld de Vlaamse overheid), goed te houden. 'Move' heeft namelijk nauwe banden met de lokale overheden waar het actief is, en moet tegelijk ook met hogere overheidsniveaus rekening houden en goede banden onderhouden in functie van subsidies. Bij deze organisatie komen deze subsidies bijvoorbeeld ook vanuit de Vlaamse overheid.

"Diverse etnisch-culturele federaties (...) zijn heel erg afhankelijk van die Vlaamse subsidies. En als de minister (president) zegt: "Het is gedaan," dan is het gedaan. Maar nu vandaag de dag is 10% van ons budget gegenereerd door externe zaken, dus externe subsidiëring van een project bijvoorbeeld of door Europese middelen" (Bestuurslid Move).

Gezien de financiering maar ook de banden van deze organisatie op verschillende beleidsniveaus, komt er tegelijk ook ruimte vrij om een meer politiserende rol op te nemen. Deze rol kan zich bovendien ook op bovenlokaal niveau manifesteren, gezien de banden met verschillende beleidsniveaus. *"Politisering duidt op praktijken die bijdragen tot het publieke meningsverschil over hoe we met elkaar willen en kunnen samenleven. Met 'het publieke' verwijzen we naar de openbaarheid van het meningsverschil. Dat meningsverschil is onlosmakelijk verbonden met de onderliggende machtsverhoudingen. Praktijken van politisering bevragen en verstoren de bestaande orde, maken mensen en kwesties (opnieuw) zichtbaar en hoorbaar"* (Van Bouchaute & Vanderhulst, 2022).

Zo hanteert 'Move' ook de eigen positie en relaties met diverse overheden om de bestaande orde en moeilijkheden uit de eigen praktijk openlijk in vraag te stellen, zelf te herdenken (qua mogelijke initiatieven) en op de agenda te plaatsen van beleidsactoren.

"Ik heb contact met veel beleidswerkers hé. En ook zijn we actief op zoek naar manieren om te werken van 'kijk we hebben echt iets in handen, [iets] dat een soort leemte opvult op een experimentele manier.' De overheid heeft een probleem [namelijk dat een groep niet te activeren is] en wij komen daar met experimentele projecten, die een soort tussenoplossing [zijn]. Dus we gaan daar vaak over praten met de overheid" (Bestuurslid Move).

"We gaan steeds herhalen, herhalen, herhalen als we iets doen over heel België en ook in het buitenland. Op die manier krijgt Move echt een smoel, een identiteit. Dat is onze nieuwe manier van werken hier geworden" (Bestuurslid Move).

Een politiserende rol kunnen opnemen vraagt tegelijk een draagvlak in de bredere maatschappij en voornamelijk in relatie tot die overheden. Religie kan hierin een dubbele rol spelen. Enerzijds kan de politiserende rol van een religieus geïnspireerde organisatie meer draagvlak krijgen wanneer het over gerelateerde thema's gaat als geloof, al dan niet verbonden aan solidariteit, net om een bepaalde bevolkingsgroep betrokken te krijgen. Anderzijds kan de religieuze identiteit ook het draagvlak om een politiserende rol op te nemen, verkleinen. Overheden hebben het nog vaak moeilijk om zich te positioneren ten opzichte van religie en religieuze solidariteitsinitiatieven, waardoor aan eventuele ondersteuning en subsidies nog vaak geseculariseerde gedachtegangen en voorwaarden gekoppeld worden, waardoor organisaties in 'hokjes' ingedeeld worden:

"De overheid heeft er allerlei ogen op, want we hebben net visitatie gehad van de administratie en de oudere mensen zijn nog niet volledig mee met die manier van denken. Ze begrijpen het niet: "Allee maar welke identiteit hebben jullie dan? Wie vertegenwoordigen jullie in onze sector? Voor wie spreken jullie?" Dat is een oude manier van denken. In kotjes. Dat gaat over leeftijd, dat gaat over generatie, dat gaat over sociaal-economische achtergrond, dat gaat over religie, het is zoveel breder! Migratieachtergrond, vluchtverleden, ... dat zijn allemaal aparte [vakjes], waar mensen in gestoken worden. Maar bij ons komt dat allemaal samen" (Bestuurslid Move).

Om in deze context te kunnen passen en een meer politiserende rol te kunnen nastreven, veranderen heel wat religieuze initiatieven bijvoorbeeld hun naam:

"Maar je ziet nu overal in onze sector dat heel veel organisaties van naam zijn veranderd. Zeker die federaties, die vroeger [bijvoorbeeld] 'Islamitische Unie' heetten, of Marokkaanse Verenigingen, zijn nu mondiale verenigingen geworden, dus je ziet wel die verschuivingen en de politiek zal daar ook wel mee te maken hebben" (Bestuurslid Move).

Separate autonomy. Hierbij zijn organisaties/ RLS'en niet afhankelijk van de (boven) lokale overheid in termen van financiering en controle, en hebben ze geen contacten met het lokale overheidsniveau. Diverse RLS'en vermijden vanuit hun geloofsovertuigingen een

relatie met de overheid. Dit kan bijvoorbeeld vanuit een wantrouwen naar de overheid toe voortkomen, de angst om de religieuze identiteit te verliezen of het water als te diep beschouwen tussen enerzijds hun religieuze beleving en anderzijds de seculiere (overheids)wereld. Zo is er de Katholieke organisatie 'Samaria' die geen seculiere financiering of materiële ondersteuning wil ontvangen om hun sociaal restaurant mee te ondersteunen, net om de onafhankelijkheid, de eigen visie op solidariteit én de religieuze identiteit maximaal te kunnen behouden.

"Samaria wil totaal onafhankelijk zijn. Wij aanvaarden dus ook van geen enkele subsidie, giften mag je sowieso doen, maar subsidies aanvaarden wij van niemand. Ook bijvoorbeeld de voedselbank, daar gaan wij niet naartoe. (Vrijwilliger Samaria)".

Een andere case waar 'seperate autonomy' als typologie kan toegeschreven worden, is 'De Oase'. Dit is een protestants-evangelisch solidariteitsinitiatief dat bijvoorbeeld amper tot geen communicatie met de lokale overheid en het OCMW toelaat, terwijl ze evenwel in beperkte mate doorverwijzingen toestaan vanuit het lokale OCMW. Dit echter zonder rechtstreekse communicatie te hebben met het OCMW, zijn beleidsmedewerkers en maatschappelijk werkers. Een bevraagd maatschappelijk werker gaf het volgende aan over de wijze van doorverwijzing, waarbij er geen rechtsreeks contact of afspraken zijn met de religieuze organisatie: *"Dan is er nog 'De Oase' waarnaar ik de mensen gewoon doorstuur [voor materiële hulp], dan schrijf ik het adres op (...)".* Deze onderlinge relatie, binnen het gegeven van 'seperate autonomy' kan evenwel erg problematisch zijn voor de cliënten in kwestie, aangezien ze op eigen houtje en met te weinig context, ondersteuning en begeleiding naar de organisatie doorverwezen worden en zelf toenadering dienen te zoeken. Tegelijk heeft het OCMW in kwestie ook te weinig kennis over de werking van De Oase, door het gebrek aan communicatie (De Troyer, 2024b).

Financieringsdynamieken, -bronnen en middelen

De onderlinge financieringsrelaties tussen overheden en religieuze middenveldinitiatieven kunnen vanuit diverse types en positioneringen opgebouwd zijn (zie eerder). Maar daarbij komt evenwel de vraag naar boven welke dynamieken er specifiek spelen in die financieringsrelaties en welke middelen en financieringsstromen er gehanteerd worden om als religieuze middenveldorganisatie voldoende financiële en materiële middelen te bekomen? In de voorgaande koppeling van de typologie, die De Corte en en Verscheure uitwerkten om de (financierings)relatie tussen overheden en middenveldorganisaties te bestuderen, en het eigen onderzoek naar religieus geïnspireerde solidariteitsinitiatieven, kwamen er al wat financieringsmiddelen als convenanten, subsidies,... naar boven. Deze specifieke middelen, vanuit de lokale en bovenlokale overheden, zullen onderstaand dieper besproken worden, evenals nog diverse andere financiële, materiële en immateriële vormen van mogelijke ondersteuning vanuit diverse hoeken (ook netwerken, religieuze koepelorganisaties, particulieren,...).

Subsidies met convenanten en netwerken

Op lokaal niveau worden diverse convenanten opgesteld om afspraken tussen de overheid met één of meer middenveldactoren vast te leggen, gericht op het leveren van prestaties om van daaruit specifieke (beleids-)doelen na te streven en te behalen. Aan deze afspraken worden vaak subsidies gekoppeld. Financiering blijkt bij convenanten van belang voor de lokale overheden en OCMW's omdat die subsidies onlosmakelijk verbonden zijn aan de opgelegde afspraken en tegelijk afhankelijkheid genereert ten aanzien van de overheid, zodat de afspraken nageleefd (blijven) worden door de – religieuze – middenveldactoren.

Religieus geïnspireerde solidariteitsinitiatieven kunnen met convenanten en bijhorende afspraken verbonden zijn aan het lokaal sociaal beleid en het OCMW, wat tevens ook overspannen en tot stand kan worden gebracht via bredere netwerken waar meerdere organisaties aan verbonden zijn. Hierbij is er vaak ook sprake van convenanten waarin afspraken vastgelegd worden maar hier verbindt de lokale overheid zich met het overkoepelende netwerk. Het netwerk kan vervolgens mee instaan om de aangesloten initiatieven te informeren over de afspraken, de uitvoering op te volgen en de financiering per organisatie toe te kennen. **Het KRAS-netwerk in Gent** (met een katholieke oorsprong)

heeft een gelijkaardige werking, waarbij ze een convenant lopende hebben met de stad Gent voor de periode 2022-2025 (De Troyer, 2024a). Dit convenant kent naast afspraken ook subsidies toe aan KRAS, enerzijds voor de eigen werking maar anderzijds ook om te verdelen aan de aangesloten organisaties. Tevens is er in het convenant ook sprake van gerichte subsidies aan een aantal aangesloten kernorganisaties, om specifieke problemen en noden aan te kunnen pakken, waaraan ook weer specifieke afspraken gekoppeld zijn:

"De netwerken hebben personeelssubsidies en werkingssubsidies. En die werkingssubsidies zijn bedoeld om te verdelen op basis van een verdeelsleutel, naar de aangesloten organisaties. En dan zijn er nog voor specifieke opdrachten: bijvoorbeeld Organisatie X krijgt nog een extra bedrag, wat nominaal bepaald is in het convenant met KRAS. Dat is ook een heel ingewikkelde puzzel, maar waarbij wij zeggen, als stad en OCMW, dit zit bij jullie, dat is jullie verantwoordelijkheid (KRAS), we gaan die middelen aan jullie geven, en jullie moeten vervolgens rapporteren wat ermee gebeurd is"
(Beleidsmedewerker OCMW-Stad).

Rapportering over verwezenlijkingen en het (eventueel) behalen van doelstellingen zijn belangrijke aspecten binnen het convenant. In het Gentse convenant met KRAS staan bijvoorbeeld volgende algemene doelstellingen opgelijst:

"Het OCMW wil met deze subsidieovereenkomst ervoor zorgen dat:

1. De verschillende krasdiensten gecoördineerd samenwerken op vlak van bereik van mensen in armoede, visieontwikkeling, vrijwilligersbeleid, vorming,...
2. Kras in 2023-2025 zijn expertise inbrengt en clusters ondersteunt bij de verdere uitrol van het kader materiële ondersteuning, waarin de visie en aanpak voor de toekomstige uitdagingen voor het organiseren van materiële ondersteuning als middel in de strijd tegen armoede vorm hebben gekregen.
3. De Krasdiensen gecoördineerd participeren aan het vormgeven van het Gentse armoedebeleid.
4. De Krasdiensten in staat zijn om te voorzien in gerichte en gedifferentieerde (materiële) ondersteuning van mensen in armoede met als doel hen te empoweren en hun participatie in de maatschappij te vergroten.
5. De samenwerking met OCMW en derde partners geoptimaliseerd verloopt, in het bijzonder de doorverwijzing van personen in armoede (OCMW Gent, z.d.)."

De doelstellingen worden per organisatie ook specifiek geformuleerd, voornamelijk wanneer er specifieke subsidies toegekend worden. Er dient daarbij ook verantwoording

Wat met wederkerigheid?

afgelegd te worden naar de stad toe. Zo dienen een aantal organisaties, die specifieke financiering ontvangen, onder meer het aantal ondersteunde personen of gezinnen te rapporteren. Verder is er ook de algemene verantwoording en rapportering, vanuit alle organisaties, wat op de volgende manier opgenomen werd in het convenant:

“Gelet op de Wet van 14 november 1983, betreffende de controle op toekenning en aanwending van sommige toelagen, bevat deze rapportering:

1. inhoudelijk deel: verslag waarin geduid wordt in welke mate de in art. 2 overeenkomen prestaties zijn gerealiseerd. Bij algemene werkingssubsidies volstaat de indiening van het jaarverslag.

2. financieel gedeelte omvat: • De balans en jaarrekening alsook verslag inzake beheer en financiële toestand • de financiële verantwoording van de ontvangen middelen (OCMW Gent, z.d.).”

Het hanteren van een convenant om als lokale overheid subsidies en afspraken vast te leggen met meerdere solidariteitsorganisaties, via een breder netwerk, kan een administratieve last wegnemen voor de betrokken lokale overheid en OCMW, maar legt tegelijk wel een grotere verantwoordelijkheid bij het netwerk:

“Maar we willen niet bij een organisatie met vijf vrijwilligers, waar we 1500 euro aan gaan geven, dat we er een convenant mee moeten maken. Dan gaan we de gemeenteraad, het OCMW enzovoort moeten betrekken, waar iedereen apart een evaluatie van moet maken, waar wij een evaluatiegesprek mee hebben, dat willen we niet. We zeggen dan: we gaan dat via jullie doen (solidariteitsnetwerken zoals KRAS en Gent Samen Solidair bijvoorbeeld), en jullie verzamelen, maar je krijgt middelen om de coördinatie van dat netwerk te doen” (Beleidsmedewerker OCMW-Stad).

Wanneer we tot slot nog eens specifiek kijken naar de vijfde doelstelling van het convenant: “Het OCMW wil met deze subsidieovereenkomst ervoor zorgen dat: De samenwerking met OCMW en derde partners geoptimaliseerd verloopt, in het bijzonder de doorverwijzing van personen in armoede (OCMW Gent, z.d.).” Dan zien we dat deze afspraken ook over doorverwijzing kunnen gaan. Doorverwijsrelaties kunnen namelijk met afsprakenkaders vastgelegd worden tussen lokale OCMW's en - religieuze - middenveldactoren, zoals dat voornamelijk het geval is in een setting van gestandaardiseerde doorverwijzing (De Troyer, 2024b).

Financiering via specifieke stadsdiensten (buiten het lokaal sociaal beleid)

Diverse religieus geïnspireerde solidariteitsinitiatieven worden ook buiten het lokaal sociaal beleid om gefinancierd door stadsdiensten als integratie/gelijke kansen en cultuur. Dit gaat minder om gestructureerde financiering via convenanten maar voornamelijk over specifieke projectsubsidies of financiering van uitstappen, evenementen,... denk daarbij bijvoorbeeld aan culturele uitstappen met kwetsbare doelgroepen:

“Cultuursubsidies kan ik aanvragen voor dingen waar we niet met de Uit-pas kunnen betalen en dat is bijvoorbeeld een uitstap naar de Kinapolis” (Coördinator De Kaai).

Specifieke projecten kunnen via diverse stadsdiensten ook gefinancierd worden, zoals bijvoorbeeld in kader van wijkbudgetten:

“Het idee kwam eigenlijk van onderuit. Dus die huiswerkbegeleiding (in onze moskee) bijvoorbeeld, we kregen een signaal uit de buurt van ‘wij hebben leerlingen, we hebben kinderen die het moeilijk hebben op school’. Op school hebben ze geen extra mogelijkheden aan te bieden, dus we hebben nagedacht over wat we kunnen doen om die leerlingen uit de buurt met leerproblemen op te vangen. (...) en dat was net op het moment van projectaanvragen van de stad Gent. Via wijkbudget ging dat bijvoorbeeld, dat je een project moet beschrijven en omdat dat voor de hele buurt is, krijg je daar financiering voor” (Moskee Suleymaniye).

Deze mogelijke financiering bij diverse stadsdiensten is bij heel wat religieuze solidariteitsinitiatieven eerder onbekend of te ingewikkeld, wat ook spanning veroorzaakt. Hier wordt dieper op ingegaan in het deel ‘Spanningen’.

Bovenlokale projectsubsidies

Subsidiemogelijkheden komen niet enkel vanuit de lokale overheid maar ook financiering vanuit de Europese Unie, de Vlaamse Overheid en de verschillende provincies zijn mogelijk. Deze subsidies komen doorgaans niet rechtstreeks terecht bij lokale, religieus geïnspireerde solidariteitsinitiatieven maar worden bijvoorbeeld door de stadsbesturen aangevraagd en na toekenning omgezet naar gepaste middelen (materieel en immaterieel) en/of omgezet tot ondersteuning voor de betrokken middenveldinitiatieven. Maar het kan evengoed gaan over het gezamenlijk opzetten van (solidariteits)projecten en dergelijke.

Zo werd in 2020 door de stad Vilvoorde een formeel engagement opgenomen in de projectaanvraag 'ESF 520 Circulair werk(t) - Smart Loops' met de provincie als penhouder en werd er finaal een project ingediend binnen de Vlaamse subsidieoproep 'Van sociale distributieplatformen naar voedselhubs' (Vilvoorde, z.d.). Uiteindelijk werd het project rond een voedseldistributieplatform toegekend en ging de stad Vilvoorde een samenwerking aan met SAMOO Vlaams-Brabant (De Troyer, 2024a). Ze trachten hiermee in Vilvoorde een depotwerking op te zetten, beogen bestaande werkingen (middenveldinitiatieven) te ondersteunen en vergroten het aanbod van voedseloverschotten (SAMOO, 2023). Hierdoor staan de stad, het OCMW en SAMOO in om het project uit te bouwen met subsidies en betrokkenheid vanuit zowel de Europese Unie, de Vlaamse Overheid als de provincie Vlaams-Brabant. Van hieruit zouden bijgevolg de diverse betrokken middenveldinitiatieven (ook met religieuze achtergrond) uit Vilvoorde meer ondersteuning en middelen krijgen, onder andere in de vorm van een centraal distributieplatform/depot met een gestructureerde aanvoer van voedseloverschotten. Wat tegelijk ook voordeliger is voor de hulpvragers in kwestie, aangezien een bredere toegang tot voeding (vers en gevarieerd) voor maatschappelijk kwetsbare groepen beoogd wordt. Dit project is evenwel nog in volle opbouw en toont evenzeer aan dat het heel wat afstemming vraagt tussen de diverse betrokken actoren:

"Er is mogelijks een locatie om een hub te installeren met lokale economiemedewerkers en daar zijn nu de onderhandelingen gaande met samenlevingsopbouw over wie wat gaat betalen enzovoort. Dus dat ligt nu (juli 2024) voor. (...) De sociale kruidenier stelt momenteel koel- en stockagecapaciteit ter beschikking, waar organisaties die voedseloverschotten hebben dat mogen stockeren en organisaties die te kort hebben mogen daar gaan halen. We hebben ook al, ik denk drie of vier keer samengekomen en besproken, hoe het zit met iedereen zijn voedselstromen en wat er ontbreekt, wat er vaak te veel is? Hoe kunnen we dat een beetje op elkaar afstemmen? En een paar weken geleden hebben we dan ook een opleiding voedselveiligheid in samenwerking met FAVV laten doorgaan" (Beleidsmedewerker OCMW).

Professionele ondersteuning vanuit de lokale overheid

Doorheen de vorige dynamieken en financieringsmiddelen zien we het aspect van professionele ondersteuning al wat doorschemeren. Lokale overheden bieden via diverse mogelijkheden soms een professionele arbeidskracht aan bij sommige religieuze middenveldinitiatieven. Dit wordt soms bewerkstelligd via convenanten, waarbij (beleid)afspraken en financiering gekoppeld worden aan de mogelijkheid om (vaak beperkte) professionele hulp in te kunnen schakelen om de werking te ondersteunen of te herdenken. Eveneens toont de case uit Vilvoorde, met de uitbouw van een voedselhub in samenwerking met SAMOO, aan dat ook specifieke projecten de professionele ondersteuning van - religieuze - middenveldinitiatieven kunnen voortbrengen. De betrokken medewerkers van de stad en SAMOO ondersteunen de betrokken initiatieven in het verkrijgen, (gekoeld) stockeren en verdelen van voedsel. Dit is weliswaar beperkt tot het segment waar het project zich op focust, namelijk de verdeling van voedsel, maar kan tegelijk ook nieuwe deuren openen en duurzame contacten leggen naar de toekomst toe.

Ter beschikking stelling van locaties en materiële middelen

Lokale overheden kunnen naast financiële middelen ook materiële ondersteuning bieden. Dit kan erg divers gaan. Zo kunnen er locaties ter beschikking gesteld worden waarin - religieuze - middenveldinitiatieven hun activiteiten kunnen laten doorgaan aan een doorgaans democratische prijs of zelfs gratis. Dit kan gaan over locaties of lokale dienstencentra om voedselbedelingen te laten doorgaan, een sociaal restaurant in onder te brengen of samenkomsten te laten doorgaan... : *“We zaten vroeger naast de steenweg dat (huis) was van’t stad, we huurden dat symbolisch (als locatie voor o.a. de voedselbedeling en het organiseren van allerlei activiteiten)”* (Oprichter en coördinator Sterkte in Nabijheid). Soms dienen deze locaties evenwel gedeeld te worden met andere initiatieven.

Het eerder besproken project tussen de stad Vilvoorde en SAMOO toont eveneens aan dat het aanbieden van een distributieplatform een belangrijke vorm van materiële ondersteuning kan zijn voor solidariteitsinitiatieven, net zoals dat onder meer ook het geval is bij het aanbieden van een depot om voedsel te herverdelen en gekoeld te kunnen bewaren.

Financiering vanuit religieuze instellingen

Religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven kunnen ook financiering en ondersteuning ontvangen vanuit religieuze koepelorganisaties waarbij ze aangesloten zijn.

“Onze giften, waar een attest voor de belastingen nodig is, worden gestort via Welzijnsschakels. Maar eigenlijk zijn dat al mijn private giften en zitten daar ook een paar organisaties tussen zoals, ja, abdijen, een stuk of twee zeker heb ik er en ja, dikwijls vanuit Christelijke hoek en de organisaties” (Coördinator De Kaai).

Zo is er tevens openlijke rapportering vanuit Caritas Vlaanderen dat zij aan en via KRAS subsidies toekennen om het netwerk en de aangesloten organisaties te ondersteunen. Dit terwijl KRAS de katholieke oorsprong meer op de achtergrond houdt en een diversiteit aan organisaties (zowel qua religie als seculier) toelaat. *“Caritas Hulpbetoon ondersteunde Kras gedurende de laatste vier jaar met 47.600 euro voor de winteropvang en met 16.500 euro aan projectsubsidies”* (Caritas Vlaanderen, z.d.).

Financiering vanuit (religieuze) giften

Quasi alle bevraagde religieuze solidariteitsinitiatieven ontvangen giften vanuit mensen die hun organisatie een warm hart toedragen, dat bleek ook in de quote van het voorgaande gedeelte (financiering vanuit religieuze instellingen). Dit zijn voornamelijk financiële giften maar dat kunnen evenwel materiële giften zijn zoals voedseloverschotten die vanuit lokale supermarkten gedoneerd worden,... . Financiering vanuit particuliere giften kan, zeker bij religieus geïnspireerde initiatieven, voortkomen vanuit het geloof zelf. Enerzijds uit een gevoel van naastenliefde vanuit hun geloof maar anderzijds kunnen er ook andere religieuze motieven meespelen. Zo ontvangen Moskeeën, en hun solidariteitsinitiatieven en vzw's, giften uit de moslimgemeenschap vanuit volgende motieven:

“De moslimgemeenschap is vrijgevig. Dat is de vraag van Allāh aan moslims om vrijgevig te worden. En de Profeet was de meest vrijgevige persoon, en wij nemen hem als voorbeeld. Dat is het bevel van Allāh dat we hem als voorbeeld moeten nemen. Altijd voor alles. En hij was de meest vrijgevige. (...) Dus daarom vrijgevigheid bij de moslims, het is echt... Mensen doen dat om beloning te krijgen bij Allāh” (Bestuurslid Moskee Khalid ibnul-Waleed).

De Zakaat is een belangrijk gegeven binnen de moslimgemeenschap: “Zakat (ook wel ‘Zakaat’ genoemd) is de derde pilaar van de Islam en vormt dus de basis van het geloof. Het is een verplichte daad van aanbidding, waarbij vermogende moslims een deel van hun bezit uitgeven aan degenen die daarvoor in aanmerking komen (Nationaal Zakat Fonds, 2024). Het belang ervan kwam ook tot uiting bij de bevroegde moskeeën:

“De vzw wordt eigenlijk niet zoveel gesubsidieerd, maar de mensen geven eigenlijk aan de vzw (...) Het gaat over inzameling voor Zakat, dat is wel iets heel religieus” (Voorzitter vrouwenbeweging Samimiyet Moskee)

Spanningen

In voorgaande delen bespraken we (1) de diversiteit aan relaties die kunnen bestaan tussen de (lokale) overheid en religieus geïnspireerde solidariteitsinitiatieven, en focusten we op (2) de financieringsdynamieken die met deze relaties kunnen gepaard gaan. Bij deze financieringsrelaties kunnen echter diverse spanningen aan de oppervlakte komen.

Ingewikkelde erkenningsstructuren

De moeilijkheden beginnen vaak al bij het **kluwen aan stadsdiensten** en overheidsdiensten, dit bleek reeds uit een vorig rapport waarin zowel de Gentse als de Vilvoordse contextschets een grote diversiteit aan stadsdiensten, met een spreiding van bevoegdheden, naar voor bracht (De Troyer, 2024a). Dit al zeker wanneer deze geprojecteerd worden op de hulpverlening van religieuze solidariteitsinitiatieven. Religieuze solidariteitsinitiatieven ondervinden moeilijkheden bij hun zoektocht naar financiering mede omdat ze vaak overheen en tussen diverse diensten vallen. Zo zijn ze vaak **op verschillende vlakken actief**, zoals bijvoorbeeld voedselbedeling enerzijds en het organiseren van erediensten, activiteiten,... anderzijds en is de diversiteit onder de hulpvragers groot (mensen zonder geldige verblijfsdocumenten, dak- en thuislozen, burgers in precaire leefomstandigheden of in sociaal isolement,...). Hierdoor kunnen ze

bijvoorbeeld zowel onder de paraplu van sociale zaken/ OCMW vallen (bv. voor de voedselbedeling) als integratie/migratie/gelijke kansen (door de profielen van de hulpvragers) en cultuur (door het organiseren van activiteiten). Ze bieden namelijk vaak een breed scala aan van hulpverlening, wat ook onderstaande case aantoont. Een katholiek solidariteitsinitiatief krijgt, na een zoektocht, namelijk cultuursubsidies voor het organiseren van activiteiten én subsidies via het OCMW omdat ze aan voedselbedeling doen:

“We krijgen een subsidie via de stadsdienst cultuur die ik op tijd moet aanvragen en dan op tijd moet verantwoorden. Bijvoorbeeld alles waar we met de Uit-pas naartoe kunnen, dat kan ik niet in die cultuurfinanciering steken, die cultuursubsidie kan ik aanvragen voor dingen waar ik niet met de Uit-pas kan betalen en dat is bijvoorbeeld de Kinopolis. Die doet niet mee aan het systeem van de Uit-Pas, maar de lokale bioscoop wel, maar dat zijn daar allemaal trappen, die hebben geen liften, en met mijn mensen is dat dan moeilijk dus gaan we naar de Kinopolis. Daar kan ik dan (de cultuursubsidies) in ste. We hebben ook (...) voedselbedelingen, dat is rond de 1000 euro aan subsidies dat we ontvangen via de sociale dienst, ja, maar ja wat we uitgeven is 17000. Maar het is een subsidie, iedere euro dat we krijgen zijn we content voor” (Coördinator De Kaai).

Tegelijk zijn ook de **personeelswissels** binnen stadsdiensten niet evident om als bezielers van religieuze solidariteitsinitiatieven duurzame contacten op te bouwen. Ook de **integratie van de OCMW's en de stadsbesturen**, met het Vlaams Decreet Lokaal Bestuur (2018), zijn een bron van frustratie en verwarring geweest voor bepaalde religieuze initiatieven. Stadsdiensten werden namelijk herzien, afspraken werden tenietgedaan en gekende contactpersonen van religieuze solidariteitsinitiatieven, zoals bij OCMW's en sociale diensten, werden op andere diensten ingezet.

“Wij hadden een heel goede samenwerking met de mensen die vroeger op sociale zaken werkten, dat is nu gestopt met die overkoepeling van het OCMW. Het zijn eigenlijk die mensen zelf die gezegd hebben om te werken met een doorverwijzing (...) Ik denk toch na ons eerste jaar, dat we daar direct mee begonnen zijn omdat we een goeie band hadden met die mensen van sociale zaken, die nu (zucht) allemaal verspreid zitten” (Oprichter en coördinator Sterkte in Nabijheid).

Zowel de structuur van lokale besturen als de specificiteit en diversiteit aan RLS'en, spelen een belangrijke rol in de onderlinge relatie. Doordat religieuze solidariteitsinitiatieven een dergelijk breed scala aan hulpvragen en hulpvragers op zich nemen, is het enerzijds voor overheidsinstanties soms moeilijk om deze organisaties of initiatieven voldoende te erkennen vanwege de bestaande erkenningsstructuren die hier vaak niet op afgestemd zijn en volgt de financiering niet altijd evenredig. Anderzijds zien de religieuze solidariteitsinitiatieven zelf moeilijk in waar ze recht op hebben qua erkenning en

subsidiering, net door het kluwen aan stadsdiensten, onwetendheid en hun diverse hulpverlening. Echter spelen hier nog andere oorzaken en spanningen, die hieronder besproken worden.¹

Bureaucratisering en verschillende verwachtingen

Een beroep doen op overheidsfinanciering of subsidies vraagt dus kennis of expertise van het bureaucratische systeem en de manier waarop een aanvraag geschreven dient te worden. Voor (kleinere) religieuze solidariteitsinitiatieven is dat vaak een onmogelijke opgave aangezien ze niet de **mensen, tijd en middelen** hebben om te investeren in het schrijven van subsidieaanvragen of het in stand houden van de vzw. Daarnaast is de **taal** die gebruikt wordt door de overheid vaak complex, wat kan leiden tot fouten tijdens of na de aanvraag van de subsidie of werkingsmiddelen. De interpretatie van solidariteit kan ook verschillen en voor problemen zorgen. Zo zien sommige organisaties pakweg het uitdelen van gratis bijbels of steun bij begrafenisrituelen bij moslims als deel van hun solidariteitswerk, maar ziet de overheid dat anders. Dat maakt dat eenzelfde rol als solidariteitsinitiatief **verschillende verwachtingen** kan huisvesten.

Ook neigen overheden ernaar de voorkeur te geven aan gevestigde spelers om aan te schuiven aan de schrijftafel van projectoproepen, bij het formuleren van subsidievoorwaarden of om behoeften in de samenleving te signaleren. Het is dan ook niet vreemd dat in de praktijk de **financiering vaak naar die gevestigde spelers** gaat en niet naar onbekende initiatieven. Volgende moskee heeft bijvoorbeeld de naam van hun vzw veranderd zodat ze meer als 'betrouwbaar' gezien kunnen worden door de overheid, door hun religieuze en culturele achtergrond weg te laten in de benaming. *"Vroeger was het een Islamitische liefdadigheidsvereniging, maar na een jaar hebben we gezien dat veel andere gemeenschappen bij ons kwamen. Dus om betrouwbaar te zijn, hebben we die 'Islamitische' laten vallen"* (Bestuurslid Moskee Khalid ibnul-Waleed).

¹ De besproken spanningen zijn een samenvatting van het hoofdstuk 'Een relatie onder spanning', onder andere geschreven door Silke De Troyer (zelfde auteur als dit rapport) en Sarah Maes, gepubliceerd in het boek 'God in de welvaartsstaat' (2024).

Wat met wederkerigheid?

Desondanks gaat financiering vaak naar gevestigde spelers, terwijl net heel wat religieuze solidariteitsinitiatieven frustraties ervaren omdat ze een deel van 'het betaalde werk op zich nemen' en daarvoor **geen erkenning** krijgen, zoals een vrijwilliger van een islamitische vrouwenorganisatie stelt:

"Ik zou willen dat de lokale overheid ons eerst en vooral financiert. Wij doen alles als vrijwilligers en (...) het OCMW, die worden voor van alles en nog wat betaald. Maar eigenlijk doen wij hetzelfde werk als een OCMW doet, alleen doen wij het vrijwillig."
(Vrijwilliger As-Siraaj)

Aan deze subsidies hangen bovendien vaak ook voorwaarden vast zoals rapportering, een brede toegankelijkheid en dergelijke maar wat vaak voor religieuze solidariteitsinitiatieven moeilijk ligt, zijn de potentiële voorwaarden rond religie. Soms kunnen er aan subsidies ook voorwaarden gekoppeld worden die het seculiere karakter willen laten primeren, en het uitdragen van het religieuze karakter eerder willen inperken. Zo schuwt een moslimorganisatie bijvoorbeeld contact met stadsdiensten omdat ze bang is dat de religieus geïnspireerde aspecten van hun werking, zoals de gebedspauzes en het scheiden van mannelijke en vrouwelijke vrijwilligers, geproblematiseerd zouden worden. Eveneens houdt wantrouwen religieuze solidariteitsinitiatieven tegen om de lokale overheid te betrekken bij activiteiten:

"Eigenlijk wil ik dat [nauw contact en subsidies] niet. Omdat je dan afhankelijk wordt van de overheid (...) als je dan bepaalde activiteiten hebt, ga je altijd een beetje moeten wegmoffelen wat je doet, want als ze merken dat je met iets religieus bezig bent..." (Vrijwilliger Ma'had Attarbiyya-moskee)

Sommige religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde initiatieven kiezen er dan ook bewust voor om geen overheidssteun of financiering te vragen. Deze strategie vertrekt vanuit hun **angst om geïnstitutionaliseerd te worden** omdat overheidsfinanciering verwachtingen met zich meebrengt, onder meer ook met betrekking tot verantwoording en rapportering.

"Wel dan ga je weer in dat straatje komen van bewijs een keer dat je het [subsidies] echt wel nodig hebt hé, dus dan ga je weer een kaartje krijgen van 'jij hebt recht op dat en jij hebt geen recht op dat', ik denk dat wij daar met onze visie dan toch vrij goed in staan (Vrijwilliger Samaria)".

Kritische reflectie en aanbevelingen

Religieuze solidariteitsinitiatieven gaan verschillende relaties aan om aanspraak te kunnen maken op financiering en middelen om hun organisatie draaiende te houden en hulpverlening te kunnen bieden op maat van de hulpvragers. Eerder bleek de overheid een belangrijke actor waar financieringsrelaties mee aangegaan worden, waar we verder op reflecteren en aanbevelingen rond formuleren.

Wederkerigheid

Wederkerigheid was een centraal begrip in een eerder rapport waarin de doorverwijsrelaties en -processen tussen RLS'en en lokale overheden en OCMW's belicht werden (De Troyer, 2024b). Hierbij bleek hoe belangrijk het is om als lokale overheid op een gelaagde, complementaire manier in deze relatie te staan en aan de doorverwijzing wederkerigheid te koppelen. In dit eerdere rapport vroegen we ons echter af hoe deze wederkerigheid eruit kan zien.

Op basis van de voorgaande inzichten in dit eigenste rapport over de mogelijke relaties tussen de overheid en religieus geïnspireerde solidariteitsinitiatieven, en de verschillende bestaande financieringsrelaties, proberen we in wat volgt aanbevelingen te formuleren over hoe deze wederkerigheid er kan uitzien.

Financiële en materiële wederkerigheid

Een eerste aspect in het opbouwen van een wederkerige relatie is de **financiële wederkerigheid** en daarbij aanvullend de **materiële wederkerigheid**. Deze aspecten kunnen van cruciaal belang zijn voor het voortbestaan van bepaalde RLS'en. Vooral de subsidiëring vanuit lokale overheden via convenanten, netwerken... zijn hierbij belangrijk. Financiering gaat hier hand in hand met erkenning. Wanneer RLS'en subsidiëring ontvangen, krijgen ze een erkenning als organisatie en voor wat ze doen, onder andere in die doorverwijsrelatie. Dit is van belang voor vele RLS'en. Echter kunnen daar ook een aantal kanttekeningen bij gemaakt worden, zoals de drempel bij bepaalde RLS'en om subsidies aan te vragen en daardoor een relatie met de overheid aan te gaan. RLS'en ontbreken soms de middelen, mensen, tijd en kennis om een dergelijke subsidieaanvraag in te dienen, zo werd eerder in dit rapport reeds aangehaald. Hierdoor worden diverse

religieuze solidariteitsinitiatieven al op voorhand uitgesloten van potentiële subsidies. Daarom zou vrijblijvende ondersteuning van een professional aanbieden, vanuit het lokaal bestuur, een belangrijke opstap kunnen vormen om een onderbouwd dossier te kunnen indienen. Een dergelijk aanspreekpunt zou de drempel tot subsidiëring namelijk erg kunnen verlagen.

Eens subsidies (alsnog) en/ of materiële ondersteuning toegekend zijn, kunnen er ook andere kanttekeningen gemaakt worden, zoals het aspect van voorwaardelijkheid. Voorwaarden stellen aan het toekennen van subsidies, vanuit het oogpunt van de overheid, is begrijpelijk en nodig. Deze voorwaarden en afspraken zetten de lijnen uit waarbinnen de RLS'en hun subsidies kunnen inzetten en hoe ze als religieus solidariteitsinitiatief een bredere functie in de lokale gemeenschap kunnen innemen, wat dan ook weer voordelig kan zijn voor een bredere groep van hulpvragers. Echter kan deze voorwaardelijkheid ook te ver gaan bij de - lokale - overheden en zijn beleidsactoren, door te veel regels op te leggen die het vrije karakter van de religieuze middenveldinitiatieven teniet doen, zoals bijvoorbeeld specifieke taken opleggen en/of verbieden of de religieuze identiteit inperken. Om voorwaarden realistisch te houden en hier tegelijk een draagvlak voor te creëren kan het belangrijk zijn om voorwaarden bespreekbaar te maken en niet louter op te leggen via subsidies. Dialoog met de betrokken RLS'en, voornamelijk op lokaal niveau, kan het verschil maken om als RLS de voorwaarden te kunnen vervullen én blijvend beroep te kunnen doen op de subsidies. Hierdoor zou je als lokaal bestuur en OCMW ook meer belang kunnen hechten aan de diversiteit onder de middenveldinitiatieven en de diverse motieven die spelen bij de RLS'en (De Troyer, 2024b). Tegelijk zouden door deze vorm van dialoog eventueel ook meer (onbekende) RLS'en aanspraak kunnen maken op subsidies en een eventuele - doorverwijs - relatie kunnen aangaan met de overheid, zodat nog meer hulpvragers kans kunnen maken op structurele hulp. Deze hulpvragers moeten echter, als doelgroep met specifieke noden, uiteindelijk nog steeds het middelpunt van de hulpverlening en bijhorende ondersteuning blijven, waarover verderop (bij wederkerigheid in het substantieel realiseren van het recht op maatschappelijke dienstverlening) gereflecteerd wordt.

In het behapbaar houden van voorwaardelijkheid, zijn **rapportering en het behoud van de religieuze identiteit** twee belangrijke aspecten en bezorgdheden bij RLS'en, zo bleek eerder in dit rapport. Een evenwicht vinden tussen de religieuze identiteit van RLS'en en het seculiere gedachtegoed van lokale overheden, bij het aangaan van een financieringsrelatie, zou een belangrijk streefdoel moeten zijn. Dialoog is hierbij ook weer

van cruciaal belang. Openstaan voor elkaars gedachtegoed, deze leren kennen en respecteren, kan enkel de samenwerking verrijken. Vanuit het oogpunt van de overheid en OCMW's is het niet interessant om een eenzijdige relatie aan te gaan met RLS'en door deze louter te koppelen aan verwachtingen, voorwaarden, verplichte doorverwijzingen en subsidies. Hierdoor wordt het draagvlak bij RLS'en enkel kleiner. Tegelijk is het voor RLS'en zelf ook respectvoller om op een evenwaardige manier benaderd en eventueel (financieel) ondersteund te worden door deze overheid, indien dit evenwel gewenst is door de initiatieven in kwestie.

Hiernaast is er ook nog het aspect rond rapportering. Rapportering is nodig om als lokaal bestuur inzage te krijgen in hoe de toegekende subsidies door RLS'en besteed worden, maar de slinger slaat te veel door. RLS'en moeten namelijk veel rapporteren, wat bovendien heel wat organisaties afschrikt, net omdat ze de middelen, mensen, kennis en taal soms niet hebben om dit ten goede te doen. Hierdoor kan het zinvol zijn om als lokaal bestuur de rapportering in vraag te stellen en na te denken over alternatieve verantwoordingsmechanismen. Maar ook ondersteuning aanbieden, vanuit de lokale overheid, over het rapporteren kan voor RLS'en een belangrijke opstap zijn om enerzijds subsidies te behouden en anderzijds om nieuwe RLS'en de kans te geven om subsidies te kunnen ontvangen. Zo komen we opnieuw bij de aanbeveling en het idee om een professionele medewerker vanuit het lokaal bestuur in te zetten als aanspreekpunt bij de subsidieaanvragen én nu ook om het verdere subsidietraject en de bijhorende rapportering te begeleiden. Dit kan evenwel beperkt worden in de tijd, door de ondersteuning af te bouwen eens een RLS en zijn vrijwilligers genoeg kennis hebben om het subsidietraject alleen verder te zetten. Nu zien we dat lokale besturen soms al een professionele medewerker in RLS'en zelf inzetten, via een convenant, om de voorwaarden mee op te volgen en de organisatie inhoudelijk en structureel verder te helpen, wat erg betekenisvol kan zijn, maar tegelijk slechts één of enkele middenveldorganisaties bedient, waardoor er nog te veel RLS'en in de kou blijven staan.

Het potentieel belang van subsidies kwam naar boven in de voorgaande tekst. Echter is dit geen claim dat subsidies, materiële- en immateriële ondersteuning vanuit overheden in elke situatie en bij elke RLS gewenst zijn of de beste optie vormen. Ook hier gaat het namelijk om een evenwicht vinden in die onderlinge (financierings)relatie tussen (vaak) lokale overheden en RLS'en, op basis van elkaars verwachtingen. Zo kan het ook zijn dat bepaalde lokale overheden de subsidiëring van RLS'en niet ambieert of niet kan bewerkstelligen of dat RLS'en hun vrijwillig en religieus karakter volledig behouden. Hier

komen we dan terug bij de typologie van De Corte en Verschuere, met zijn diverse types en mogelijke positioneringen, die aantoonen dat er heel diverse RLS'en actief zijn met diverse verhoudingen tot de overheid. Zo bleken er evenwel RLS'en te zijn die weinig tot geen subsidies (willen) ontvangen via overheden maar tegelijk wel een (politiserende) relatie en samenwerking hebben, wat aantoont dat die gelaagde complementariteit én wederkerigheid erg diverse vormen kunnen aannemen.

Andere vormen van wederkerigheid

Het vorige deel brengt ons uiteindelijk tot een nieuwe invulling van wederkerigheid, namelijk een meer **evenwaardige wederkerigheid** als partners. Hierbij wordt het belang onderstreept dat wederkerigheid ook nog breder getrokken kan worden dan iets materieel of financieel. Wederkerigheid, in de relatie tussen overheden en religieuze solidariteitsinitiatieven, kan namelijk ook gaan over een gedeeld engagement, een gedeelde bezorgdheid over maatschappelijke problemen en daarbij serieus worden genomen als partner. Dit bijvoorbeeld bij het doorgeven van signalen, of uitgenodigd worden tot gesprek om beleid of acties uit te stippelen, eerder dan telkens als uitvoerder gezien en benaderd te worden. Hierdoor kan wederkerigheid, buiten de erkenning via convenanten en financiële ondersteuning, ook een vorm van wederzijds respect voortbrengen door evenwaardige uitwisseling vanuit eigen expertise toe te laten als lokaal bestuur en OCMW. Hierdoor zouden RLS'en die eerder (willen) behoren tot de typologie van 'Integrated autonomy' en 'semi-integrated autonomy', nog meer de ruimte krijgen om een signaalfunctie en/of een politiserende rol te kunnen opnemen. Dit zou problemen en bezorgdheden uit de praktijk bovendien sneller en accurater tot bij de overheid en OCMW's brengen, wat de hulpverlening voor de hulpvragers zelf ten goede kan komen.

Doorheen de verschillende invullingen van wederkerigheid, kan **wederkerigheid in het substantieel realiseren van het recht op maatschappelijke dienstverlening** dan ook een belangrijk gegeven zijn. Hiermee wordt de reflectie opengetrokken naar de bedenking dat wederkerigheid, gelinkt aan (gelaagde) complementariteit, niet enkel de eigen noden en motieven van religieuze solidariteitsinitiatieven mee in rekening moet brengen maar dat ook de belangen en rechten van mensen met noden als belangrijkste referentiepunt meegenomen worden.

Vaak gaat het hier over mensen en situaties waar het recht op maatschappelijke dienstverlening zwaar onder druk staat, zoals mensen die in erg precare omstandigheden leven waaronder mensen zonder papieren, mensen in dak- en thuisloosheid,... . Voor hen is materiële steun in de vorm van voedselbedeling, tweedehandskledij, ... via RLS'en enorm van belang omdat er geen of moeilijk rechten en publieke hulpverlening te claimen zijn in de vorm van een leefloon en dergelijke. Tegelijk is deze materiële en immateriële ondersteuning vanuit RLS'en ook van belang voor burgers waarbij het leefloon bijvoorbeeld onvoldoende blijkt om in alle noden te voorzien.

Het belang van hun rechten en de mate waarin die rechten gerealiseerd worden, zouden mee bepalend moeten zijn voor de wederkerigheid van solidariteitsinitiatieven ten aanzien van lokale besturen. Dit toont aan dat er ook oplettendheid, bij gelaagde complementariteit en wederkerigheid, moet zijn dat er louter geen "aanbodlogica" ontwikkeld wordt. De toetssteen voor alles wat ondersteuning vraagt is altijd de maatschappelijke dienstverlening, voor mensen die dit nodig hebben, waarop de noden van de organisaties zelf afgestemd kunnen worden (in de geest van gelaagde complementariteit en wederkerigheid).

Om deze rechten en noden van hulpvragers mee in te kunnen brengen bij het opzetten van wederkerigheid in het lokaal sociaal beleid, en dit bovendien te combineren met de nood aan wederkerigheid en inspraak vanuit RLS'en, kan het concept van 'Inter-Organisational Networks of Welfare Services' (interorganisatorische netwerken) gelinkt aan 'value base' (waardebasis) een mogelijk antwoord bieden (De Corte et al., 2016).

Deze lokale netwerkvorming beoogt om diverse publieke en niet-publieke welzijnsorganisaties op regelmatige basis in interactie te laten treden met elkaar. Bij het lokaal opzetten van deze netwerken zou de publieke overheidscontext, met behulp van sociaal werk, meer opengetrokken kunnen worden door actief in interactie te treden met het middenveld. Een micro- en macroniveauperspectief op sociale problemen zouden hierbij gecombineerd worden. Hierdoor kunnen privébehoeften, zorgen en noden van individuen, die via de religieuze solidariteitsinitiatieven opgevangen en gesignaleerd worden, vertaald worden naar kwesties van publiek belang en debat. Dit zou bijgevolg ook de politiserende functie van religieuze solidariteitsinitiatieven benadrukken, motiveren en tegelijk een platform geven.

Bij een dergelijk netwerk is het bovendien belangrijk dat degenen die betrokken zijn bij deze netwerken, zoals sociaal werkers uit OCMW's, beleidsmedewerkers uit lokale besturen en vertegenwoordigers van religieuze middenveldinitiatieven, toewerken naar een 'value base'. Hierbij wordt beoogd om een gemeenschappelijke en op rechten gebaseerde basis te leggen om hun interacties, acties en besluiten mee aan te sturen. Dit kan bijvoorbeeld gaan over hoe het recht op menselijke waardigheid gerealiseerd moet worden, met een specifieke focus op diverse doelgroepen zoals mensen zonder papieren, mensen die dak- en thuisloos zijn,...? Waarbij ook beleidsmatig de vraag gesteld kan worden of voedselbedeling en tweedehandskledij genoeg is, of dat er lokaal meer ambitie moet zijn? Door dit overleg, als lokaal bestuur en OCMW, open te trekken naar middenveldinitiatieven, zoals religieus geïnspireerde solidariteitsinitiatieven, en eventueel zelfs hulpvragers/ervaringsdeskundigen, zouden de behoeften, zorgen en betekenisgeving van de hulpvragers zelf een basis vormen voor een verdere dialoog tussen diverse actoren bij het implementeren en/of ontwikkelen van sociaal beleid via deze interorganisatorische netwerken (De Corte et al., 2016).

Bureaucratische overheidsstructuur

Overheden kennen op allerlei niveaus logge, bureaucratische structuren, maar deze ingewikkelde structuren worden door religieuze solidariteitsinitiatieven voornamelijk op lokaal niveau erkend, zo bleek eerder uit dit rapport. Religieuze solidariteitsinitiatieven ondervinden namelijk geregeld moeilijkheden bij hun zoektocht naar financiering mede omdat ze vaak overheen en tussen diverse diensten vallen, doordat ze vaak op verschillende vlakken (voedselbedeling, activiteiten, wonen,...) actief zijn en diverse hulpvragers over de vloer krijgen, wat illustreert dat ze net inspelen op de vragen die zich aandienen in het werken met kwetsbare mensen. Daardoor kan het van belang zijn om de huidige **beleidsstructuren en diensten in vraag te durven stellen** en eventueel te herdenken, vanuit het oogpunt van de gebruiker. Tegelijk kan **begeleiding vanuit het lokaal bestuur** ook helpen om de religieuze solidariteitsinitiatieven aan en tot hun recht te laten komen. Dit aangezien religieuze solidariteitsinitiatieven door de voor hen ingewikkelde structuren en aanvragen soms al niet tot een aanvraag komen of soms niet beseffen dat ze nog bij andere stadsdiensten een aanvraag tot ondersteuning kunnen indienen. Ook hier zou **een aanspreekpunt of een (online) gids**, specifiek voor middenveldinitiatieven met tevens een focus op eventuele religieuze aspecten van

hulpverlening, kunnen helpen om concrete informatie en mogelijkheden tot bij de initiatieven te brengen. Zo bestaat er reeds de webtool en Gentse gids 'Met weinig geld leven in Gent', uitgegeven door de stad, wat bij diverse religieuze solidariteitsinitiatieven ter sprake kwam, aangezien ze via die gids doorverwijzen naar andere initiatieven. Gezien het frequente gebruik van deze gids, ook door initiatieven die nog geen of een beperkte relatie met de lokale overheid en het OCMW hebben, kan een gids rond financierings- en ondersteuningsmogelijkheden ook eenzelfde laagdrempelige opstap betekenen.

Als lokale overheid kan de ondersteuning van het – religieuze – middenveld ook nog wat verder gaan door het openstaan voor en actief opzoeken van **nieuwe projecten**, onder andere gefinancierd vanuit bovenlokale overheden (Vlaams, Europees,...). Het project in Vilvoorde, waarbij de stad ingetekend heeft op het project rond voedselhub's van SAMOO (zie eerder dit rapport), toont het belang hiervan aan. Doordat de stad hierop intekende, wordt er een depotwerking opgezet, waarbij bestaande middenveldinitiatieven ondersteund worden, onder andere in het aanbod van voedseloverschotten (SAMOO, 2023). Hierdoor staan de stad, het OCMW en SAMOO in om het project uit te bouwen met eigen subsidies en de betrokkenheid en subsidies vanuit zowel de Europese Unie, de Vlaamse Overheid als de provincie Vlaams-Brabant. Deze bovenlokale ondersteuning kan op lokaal vlak heel wat doen bewegen.

Niet te vergeten is bovendien ook de rol van de religieuze solidariteitsinitiatieven zelf in dit verhaal en binnen het idee van extra ondersteuning. Zij moeten namelijk zelf ook deze potentiële ondersteuning, vanuit een seculiere overheid, voldoende toelaten en hiervoor openstaan. De laagdrempelige aanpak, door een dergelijke ondersteuning eerder vrijblijvend aan te bieden, kan hierbij belangrijk zijn.

Besluit

Complementariteit is binnen onze corporatistische welvaartsstaat en in de relatie tussen middenveldinitiatieven en de overheid, een evoluerend begrip. Kenmerkend voor een corporatistische welvaartsstaat is dan ook het belang en de betrokkenheid van diverse vertegenwoordigende middenveldorganisaties in het vormgeven van de publieke dienstverlening. Deze gedeelde publiek-private verantwoordelijkheid die doorheen de tijd ontstond, veronderstelt nog steeds dat OCMW's zoeken naar samenwerking en complementariteit met een diversiteit van informele actoren op hun grondgebied, zo ook

met religieus geïnspireerde middenveldactoren. De traditionele invulling van complementariteit omvat in deze relaties de samenwerking tussen twee of meerdere actoren, ter aanvulling en niet ter vervanging van elkaars diensten.

Eerder onderzoek toonde echter aan dat de religieus geïnspireerde solidariteitsinitiatieven niet als een homogene groep benaderd mogen worden, gezien de diverse motieven die er spelen om een doorverwijsrelatie aan te gaan (De Troyer, 2024b). Vandaar de introductie van 'gelaagde complementariteit' waarbij complementariteit een te onderhandelen begrip wordt, met oog voor de noden van de hulpvragers, en waar bovendien ook wederkerigheid aan verbonden wordt.

Vervolgens ging dit rapport dieper in op deze wederkerigheid. Op vlak van financieringsrelaties, vaak met de lokale overheid, toonden zes types en positioneringen (uit de typologie van De Corte en Verschuere) in combinatie met diverse cases aan dat religieuze solidariteitsinitiatieven op heel verschillende manieren in relatie kunnen staan tot overheden. Van *'Integrated dependence'*, waarbij de organisatie financieel sterk afhankelijk is van de lokale overheid en tegelijk ook nauwe contacten onderhoudt, tot *'separate autonomy'* waarbij de organisaties financieel onafhankelijk zijn van de overheid en geen contact hebben met het lokale overheidsniveau. Met daartussen nog een aantal types die meer nuancering kennen en waarbij we met dit onderzoek nog meer gelaagdheid hebben trachten in te brengen. Zo werden het opnemen van een signaalfunctie en politiserend werken gekoppeld aan *('Semi)-integrated autonomy'* en *Integrated semi-autonomy*, doordat diverse religieuze solidariteitsinitiatieven deze invulling van de relaties met de overheden als opstap hanteren om bezorgdheden en moeilijkheden uit de praktijk te signaleren en om hedendaagse thema's maatschappelijk opnieuw op te werpen. Deze zes types tonen bovendien aan dat er diverse positioneringen mogelijk zijn om de onderlinge en wederkerige relatie tussen lokale overheden, OCMW's en religieuze solidariteitsinitiatieven vorm te geven, mede op basis van de motieven en identiteit van de RLS'en zelf. Zo kan subsidiëring, als een vorm van wederkerigheid in de samenwerking, bijvoorbeeld diverse vormen van overheidscontrole voortbrengen en hangt daar niet automatisch zware regelgeving of het inperken van (religieuze) identiteit aan vast. Of kan de wederkerigheid er net in liggen dat RLS'en (die geen subsidies ontvangen), binnen de samenwerking met het OCMW en het lokaal bestuur, een signaalfunctie mogen opnemen. Het inzien van deze diverse mogelijkheden, zou de dialoog over mogelijke vormen van wederkerigheid tussen lokale besturen en RLS'en kunnen verbreden en meer

individualiseren, waardoor er meer gelaagdheid in de zoektocht naar complementariteit zou nagestreefd kunnen worden.

Door deze financieringsrelaties in de praktijk om te zetten en cases te koppelen aan de typologie van De Corte en Verschuere, kwamen er ook diverse dynamieken, financieringsbronnen en middelen naar boven. Deze geven een inkijk in hoe de religieuze solidariteitsinitiatieven aan hun middelen komen om de hulpvragers zo goed mogelijk verder te kunnen helpen. Deze middelen zijn erg uiteenlopend, van financiering door lokale overheden via convenanten of (religieus geïnspireerde) netwerken, tot erg specifieke financiering vanuit religieuze instellingen en koepelorganisaties. Hierbij werd eveneens aangetoond dat deze relaties echter nog breder gaan dan louter de financiering. Ook materiële en immateriële middelen behoren tot de wederkerigheid en ondersteuning die religieuze solidariteitsinitiatieven kunnen ontvangen.

Tegelijk zijn deze relaties echter niet altijd een evidentie. Vaak treden er spanningen op rond de voorwaarden en rapportering die vanuit overheden opgelegd worden, doordat diverse religieuze solidariteitsinitiatieven onder andere niet altijd de tijd, middelen en kennis hebben om hieraan tegemoet te komen of zelfs tot een aanvraag te komen. Hier spelen ook de ingewikkelde structuren van stadsdiensten een belangrijke rol, in combinatie met de diverse hulpverlening (van activiteiten, tot erediensten en voedselbedeling) die religieuze solidariteitsinitiatieven kunnen bieden. De eigenheid van deze religieus geïnspireerde solidariteitsinitiatieven ligt dan ook aan bron van de belangrijke spanning, namelijk de angst om geïnstitutionaliseerd te worden en de eigen religieuze identiteit te verliezen bij het aangaan van een financieringsrelatie met de overheid.

In kader hiervan is het nastreven van – gelaagde – complementariteit, met een evenwichtige wederkerigheid op maat van de noden van de hulpvragers en de RLS'en, belangrijk in de onderlinge (doorverwijs)relatie tussen religieuze solidariteitsinitiatieven en voornamelijk lokale overheden. Een financiële, materiële of immateriële ondersteuning met respect voor de ander dient nagestreefd te worden, waaraan bovendien best een te onderhandelen, haalbare voorwaardelijkheid gekoppeld wordt. Waarbij een evenwicht kan gezocht worden tussen de seculiere en religieuze overtuiging en waarbij het evenwicht ook meer gezocht kan worden in een gedeelde, meer evenwaardige expertise. Een onderlinge relatie en verhouding waar tenslotte ook meer ondersteuning mogelijk is om religieuze solidariteitsinitiatieven meer aan en tot hun recht te laten komen, op vlak van financiering en middelen.

Bibliografie

Caritas Vlaanderen (z.d.) KRAS. Geraadpleegd via <https://caritasvlaanderen.be/nl/kras>

De Corte, J., Roose, R., & Vandenbussche, J. (2019). *Het lokaal bestuur en het recht op maatschappelijke dienstverlening: de governance-benadering als hefboom voor sterke partnerschappen met informele actoren*. In Sociaal schaduwwerk: over informele spelers in het welzijnslandschap. (pp. 275-285). Geraadpleegd via <https://biblio.ugent.be/publication/8609516>

De Corte, J. & Verschuere, B. (2014). A Typology for the Relationship Between Local Governments and NPOs in Welfare State Regimes: The Belgian case revisited. *Public Management Review* 16(7). DOI:10.1080/14719037.2013.770712

De Corte, J. et al. (2016). Uncovering the Double-Edged Sword of Inter-Organisational Networks of Welfare Services: Tackling Wicked Issues in Social Work. *British Journal of Social Work* 0, 1-18. doi: 10.1093/bjsw/bcw039

De Troyer, S. et al. (2024). Een relatie onder spanning. In Van Wymeersch, E. & De Munck, B. (2024). *God in de welvaartsstaat* (pp 97-112). Leuven: Acco.

De Troyer, S. (2024a). Rapport 1: Stedelijke contexten onder de loep. Gentse en Vilvoordse contextschetsen met een focus op lokaal sociaal beleid in relatie tot het religieuze middenveld. www.soligion.be.

De Troyer, S. (2024b). Rapport 2: Een doolhof van doorverwijzingen? Een inkijk in de doorverwijsprocessen tussen lokale OCMW's en het - religieuze - middenveld. www.soligion.be.

De Wilde, M., Vandenbroucke, F., Cantillon, B., De Bie, M. (2016). *40 jaar OCMW en bijstand*.

Fraussen, B., & Beyers, J. (2016). Who's in and who's out?: Explaining access to policymakers in Belgium. *Acta Politica*, 51(2), 214-236.

Kuhnle, S. & Selle, P. (1990). Meeting needs in welfare state: relations between government and voluntary organizations in Norway. *Needs and welfare*, 165-184.

Lijphart, A. (2012). *Patterns of democracy: government forms and performance in thirty six countries (second)*. New Haven & London: Yale University Press.

Nationaal Zakat Fonds (2024). *Wat is Zakat?* Geraadpleegd via <https://nationaalzakatfonds.nl/kennis/wat-is-zakat/>

Öberg, P., Svensson, T., Christiansen, P. M., Nørgaard, A. S., Rommetvedt, H., & Thesen, G. (2011). Disrupted Exchange and Declining Corporatism: Government Authority and Interest Group Capability in Scandinavia. *Government and Opposition*, 46(3), 365-391.

- OCMW Gent.** (2008). Wijk en gebiedswerking OCMW Gent. [Powerpoint-slides].
Geraadpleegd via
<https://www.kenniscentrumvlaamsesteden.be/samenwerken/gebiedsgericht/documenten/presentatie%20ocmw%20gent.pdf>
- OCMW Gent** (z.d.). *Subsidieovereenkomst tussen het OCMW van Gent en KRAS vzw – Voor coördinatie en ondersteuning van de KRASdiensten – voor werkingsjaren 2023-2025. (Convenant).*
- Pauly, R., Verschuere, B. & De Rynck, F.** (2019). *Bestuurlijke tradities onder druk? Survey onderzoek naar de verhouding tussen middenveld en overheid in Vlaanderen.*
Geraadpleegd via CSI Flanders: [Bestuurlijke_tradities_onder_druk_-_verhouding_middenveld_en_overheid.pdf](#)
- SAMOO** (z.d.). *Circulaire voedselhub.* Geraadpleegd via <https://www.saamo.be/vlaams-brabant/project/curculaire-voedselhub/>
- SAMOO** (2023). *Toegang tot voeding: Samen helpen we iedereen aan gezonde voeding.*
- SAMOO** (z.d.). *Voedselhub Vlaams-Brabant.* Geraadpleegd via
<https://www.saamo.be/vlaams-brabant/project/voedselhub-vlaams-brabant/>
- Siaroff, A.** (1999). Corporatism in 24 industrial democracies: Meaning and measurement. *European Journal of Political Research*, 36(2), 175-205.
- Stad Gent** (2022). *De Gemeenteraad: Besluit Toekomstmodel en kwaliteitskader materiële noodhulp – Goedkeuring.*
- Stad Vilvoorde** (z.d.). *Regierol sociale economie.* Geraadpleegd via
<https://www.vilvoorde.be/regierolsocialeconomie>
- Van Bouchaute, B. & Vanderhulst, N.** (2022). *Politisierend handelen in het sociaal werk? Vijf afwegingen.* Geraadpleegd via <https://epale.ec.europa.eu/nl/blog/politisierend-handelen-het-sociaal-werk-vijf-afwegingen>
- Van Wymeersch, E. & De Munck, B.** (2024). *God in de welvaartsstaat.* Leuven: Acco.

Over de auteur

Silke De Troyer

Doctoraatsonderzoeker

Silke studeerde in 2020 af aan de Universiteit Gent met een master in het sociaal werk. Aansluitend startte Silke als doctoraatsonderzoeker bij het onderzoeksproject van 'Soligion' en ging ze een 'joint-PhD' aan met de Universiteit Gent en de Universiteit Antwerpen. Haar onderzoek spitst zich specifiek toe op de doorverwijs- en financieringsrelaties tussen OCMW's en religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteitsinitiatieven.

Gerelateerde publicaties

- De Troyer, S. (2024). Rapport 1: Stedelijke contexten onder de loep. Gentse en Vilvoordse contextschetsen met een focus op lokaal sociaal beleid in relatie tot het religieuze middenveld. www.soligion.be.
- De Troyer, S. (2024). Rapport 2: Een doolhof van doorverwijzingen? Een inkijk in de doorverwijsprocessen tussen lokale OCMW's en het - religieuze - middenveld. www.soligion.be.
- Van Wymeersch, E., & De Munck, B. (2024). *God in de welvaartsstaat: religieus en levensbeschouwelijk geïnspireerde solidariteit in Vlaanderen*. Acco.

